

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ І ЇЇ ОПЛАТИ В
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Б. М. ГЛАДУН
НДЦ „Західагропромпродуктивність”

Проведено аналіз сучасного рівня продуктивності і оплати праці аграрних підприємств Тернопільської області. Виявлено, що ріст продуктивності праці випереджає ріст заробітної плати.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрної економіки однією з головних якісних характеристик на всіх рівнях господарювання є продуктивність праці, яка найбільш повно відображає ефективність суспільного виробництва та дає уявлення про його стан.

Упродовж тривалого часу діяльність лівової частки підприємств аграрної сфери Тернопільщини характеризувалася низькою ефективністю. Проте за останні роки відбулися певні позитивні зрушення, які однак ще не гарантують сталого зростання обсягів виробництва продукції. На це існує ряд об'єктивних причин, зокрема зношений машинно-тракторний парк, диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію, недосконала організація праці, застарілі технології. Крім того відсутній дієвий механізм мотивації праці, який би відповідав сучасним вимогам.

Ні в кого не викликає сумніву, що поняття продуктивності і оплати праці стоять поряд і є взаємопов'язаними економічними категоріями. Їх взаємозалежність характеризує рівень відповідності темпів зростання заробітної плати і продуктивності праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми, пов'язані із зростанням продуктивності праці в агропромисловому комплексі України знайшли відображення в працях таких дослідників, як: Д.П. Богиня, О.А. Бугуцький, А.Г. Бабенко, В.В. Вітвіцький, В. С. Дієсперов, О. Ю. Єрмаков, О. І. Здоровцов, І. І. Лукінов, Л. О. Мармуль, П. М. Макаренко, М.Г. Назаров, В.М. Олійник та ін.

Незважаючи на значний обсяг проведених попередніх досліджень, ряд теоретичних і практичних питань стосовно продуктивності праці та її оплати в сільському господарстві, особливо в регіональному аспекті, залишається невирішеними.

Наукова і практична важливість вказаного питання і зумовила вибір теми дослідження.

Мета дослідження – проведення аналізу динаміки продуктивності і оплати праці в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, виявлення взаємозалежності між ними.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкових відносин формування і розподіл доходу від трудової діяльності пов'язані з ресурсами підприємств. Продуктивність праці – це визначальний показник, від рівня і динаміки якого залежить чисельність працівників, величина і фонд оплати праці, обсяг виробництва продукції. Новостворена вартість створюється за рахунок таких чинників виробництва, як: земля, капітал, праця [1].

Особливістю розподілу доходу від трудової діяльності в ринковій економіці є залишковий принцип. Підприємства мають повну автономію і здійснюють свою діяльність за рахунок власних коштів, в окремих випадках можлива підтримка держави. Винагорода за кількість і якість праці здійснюється на основі системи оплати праці, яка базується на виборі тих чи інших форм заробітної плати і встановленні співвідношення між різними складовими винагороди [2].

Фонд заробітної плати визначають виходячи із доходу підприємства і мінімуму, який встановлений державою для підприємств різних форм власності. Крім того, на підприємствах формується фонд споживання і фонд нагромадження з чистого прибутку.

Фонд споживання передбачає покриття наступних видатків: винагорода колективу за підсумками роботи за рік, преміювання за виконання особливо важливих виробничих завдань, виплата дивідендів, культурно-побутове обслуговування працівників підприємства і т.п.

Фонд нагромадження призначений для фінансування капітальних вкладень, приросту власних оборотних засобів, науково-дослідні роботи, сплати відсотків по довготермінових кредитах.

Оскільки на території Тернопільської області наявні неоднакові умови для роботи сільськогосподарських підприємств, а саме: родючість ґрунтів, кліматичні чинники, величина господарств тощо, для дослідження обрали господарства, які є найбільш типовим і можуть повною мірою відобразити ситуацію з продуктивністю і оплатою праці в області.

Фахівцями НДЦ „Західагропромпродуктивність” на постійній основі проводиться моніторинг розміру середньорічної заробітної плати в аграрних підприємствах Тернопільської області (табл.1).

Аналіз отриманих даних свідчить, що середньорічна заробітна плата працівників аграрних підприємств Тернопільської області в 2015 році зросла приблизно в 1,5-2 рази порівняно з 2011 роком. Ріст її був зумовлений передусім за рахунок підвищення рівня мінімальної заробітної плати. Також до росту призвели такі чинники, як зростання продуктивності праці, покращання економічного стану аграрних підприємств. Найуспішніша динаміка росту заробітної плати відзначається у ПрАТ „Мшанецьке”, де за рахунок впровадження новітніх технологій у веденні рослинництва і сучасних систем науково обґрунтованих норм і нормативів було досягнуто суттєвих результатів у виробництві продукції.

Таблиця 1

Середньорічна заробітна плата працівників сільського господарства, тис. грн

Підприємство	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
ПАП „Яр” Тереховлянського району	18,2	21,8	24,2	28,6	37,1
ПрАТ „Мшанецьке” Тереховлянського району	20,2	23,1	29,0	31,4	41,4
ФГ Лотос” Шумського району	19,2	22,0	24,2	28,3	35,7
ПП „Шульганівське” Чортківського району	20,0	24,0	26,6	30,6	37,6
ПОП „Сокил” Кременецького району	18,2	21,6	23,5	30,1	36,2
У середньому по обстежених підприємствах області	19,16	22,5	25,5	29,8	37,6

Разом із тим, у згаданому підприємстві на 85% оновлено машинно-тракторний парк і на 100% воно забезпечено нормативною літературою.

На рівні підприємств і галузей показником продуктивності праці є валова додана вартість [3], показники якої наведено у таблиці 2.

Вона є одним з головних показників для оцінки діяльності як окремого підприємства чи галузі, так і ступеня розвитку економіки в цілому. Існує декілька визначень поняття „додана вартість” (англ. value added). Наприклад, в Економічному словнику це поняття трактується як різниця між вартістю вироблених товарів і вартістю матеріалів та сировини, що використані для їх виробництва. Додана вартість складається із заробітної плати, відсотка та прибутку, що додаються до продукту підприємством чи галуззю. [4, с.74]. Таке ж визначення наводиться і у Великому енциклопедичному словнику, вказуючи, що показник «додана вартість» використовується для оцінки обсягу виробництва підприємств та фірм [5]. Зазначена вартісна величина показує скільки у процесі виробництва готового продукту до сировини та матеріалів добавлено нової вартості, яка може бути куплена кінцевим споживачем.

Таблиця 2

Середньорічний рівень валової доданої вартості на одного працівника зайнятого у сільському господарстві Тернопільської області, у фактичних цінах, тис. грн

Підприємство	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
ПАП „Яр”	77,4	92,7	101,2	120,1	153,6
ПрАТ „Мшанецьке”	87,8	96,6	120,8	132,3	170,1
ФГ Лотос”	86,8	97,3	102,9	119,1	150,3
ПП „Шульганівське”	86,2	105,2	114,2	131,3	160,4
ПОП „Соکیل”	79,1	93,5	99,5	126,6	152,5
В середньому по обстежених підприємствах області	83,46	97,06	107,72	125,88	157,38

Як результат праці з погляду працівника, заробітну плату можна вважати одним з головних результатів зайнятості, тобто доходи від зайнятості самі по собі можуть вважатися вимірником продуктивності праці.

Для зіставлення винагороди працівників з продуктивністю їх праці Міжнародна Організація Праці (МОП) рекомендує використовувати показник „вартість робочої сили на одиницю випуску” („labour cost per unit of output”), що визначається шляхом ділення сумарної вартості робочої сили, включаючи внески роботодавців на соціальне страхування й пенсійне забезпечення та вартість робочої сили самозайнятих, на валову додану вартість чи ВВП [6].

Оскільки вартість трудової участі самозайнятих мало піддається вимірюванню, Євростат, з практичних міркувань, обчислює вартість робочої сили на одиницю випуску як співвідношення між оплатою праці одного найманого працівника і величиною доданої вартості, створеної одним зайнятим [7] :

$$\frac{\text{Оплата праці найманих працівників} / \text{Чисельність найманих працівників}}{\text{ВВП} / \text{Чисельність зайнятого населення}} \quad (1)$$

При цьому оплату праці найманих працівників беруть у поточних (фактичних) цінах, а ВВП може бути у поточних цінах або у постійних цінах певного року, – у першому випадку визначається реальна, у другому – номінальна вартість робочої сили на одиницю випуску (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка вартості робочої сили на одиницю випуску в аграрних підприємствах Тернопільської області

Підприємство	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
ПАП „Яр”	0,235	0,235	0,239	0,238	0,242
ПрАТ „Мшанецьке”	0,230	0,239	0,240	0,237	0,243
ФГ Лотос”	0,221	0,226	0,235	0,238	0,238
ПП „Шульганівське”	0,232	0,228	0,233	0,233	0,234
ПОП „Соکیل”	0,230	0,231	0,236	0,238	0,237
У середньому по обстежених підприємствах області	0,230	0,232	0,237	0,237	0,239

За наведеними у таблиці 3 даними, упродовж 2011 – 2015 років реальна вартість робочої сили на одиницю випуску зазнала незначних коливань, що свідчить про зміни винагороди й продуктивності неадекватними темпами.

Специфіка оплати праці в сільському господарстві полягає у тому, що розмір винагороди за працю зазвичай напряму пов'язаний з показниками виробітку. Проте на сьогодні виробіток залежить більшою мірою від використовуваних технологій і техніки, а не від старанності працівника, хоча й старанність у роботі теж має важливе значення.

Для повнішої уяви про рівень продуктивності в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області проаналізовано співвідношення валової доданої вартості до валової продукції. (табл.4).

Таблиця 4

Виробництво валової доданої вартості на об'єм ресурсів на одного працюючого по підприємствах Тернопільської області, тис грн

Підприємство	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
ПАП „Яр”					
Валова додана вартість	77,4	92,7	101,2	120,1	153,6
Валова продукція	370,3	381,5	427,0	485,3	618,4
Питома вага валової доданої вартості у валовій продукції, %	20,9	24,3	23,7	24,7	24,8
ПрАТ „Мшанецьке”					
Валова додана вартість	87,8	96,6	120,8	132,3	170,1
Валова продукція	375,2	365,9	445,6	484,6	614,0
Питома вага валової доданої вартості у валовій продукції, %	23,4	26,4	27,1	27,3	27,7
ФГ Лотос”					
Валова додана вартість	86,8	97,3	102,9	119,1	150,3
Валова продукція	375,8	380,1	413,3	472,6	582,5
Питома вага валової доданої вартості у валовій продукції, %	23,1	25,6	24,9	25,2	25,8
ПП „Шульганівське”					
Валова додана вартість	86,2	105,2	114,2	131,3	160,4
Валова продукція	353,3	425,9	455,0	516,9	616,1
Питома вага валової доданої вартості у валовій продукції, %	24,4	24,7	25,1	25,4	26,0
ПОП „Сокіл”					
Валова додана вартість	79,1	93,5	99,5	126,6	152,5
Валова продукція	328,2	397,9	398,0	496,4	579,8
Питома вага валової доданої вартості у валовій продукції, %	24,1	23,5	25,0	25,5	26,3
У середньому по обстежених підприємствах області	23,2	24,9	25,2	25,6	26,1

Проведений аналіз свідчить, що на обстежених підприємствах області спостерігається позитивна динаміка у зростанні питомої ваги валової доданої вартості у валовій продукції. У середньому протягом 2011–2015 років вона зросла від 23,2% до 26,1%, що свідчить про поступове підвищення продуктивності праці і більш ефективне використання ресурсів агропромислових підприємств області.

Висновки. Проведені дослідження дають підстави стверджувати, що в обстежених агропромислових підприємствах Тернопільської області спостерігається невідповідність у зростанні реальної заробітної плати і продуктивності праці. Низька заробітна плата (як база нарахувань соціальних внесків роботодавців та формування оплати праці найманих працівників) обмежує ріст продуктивності, оскільки зменшує обсяги створюваної доданої

вартості. У працівників аграрних підприємств відсутня мотивація до праці, що у довготерміновій перспективі може призвести до негативних наслідків. За тривалого низького або нульового росту зарплат продуктивність праці почне зменшуватись, оскільки втрачають сенс інвестиції у дослідження та розробки, збільшення капіталомісткості виробництва та впровадження працеозаощаджуючих технологій. Розробка і впровадження в агропромисловому комплексі прогресивної шкали оплати праці залежно від продуктивності зможуть вирішити існуючу проблему.

Список літератури

1. Клоцвог Ф. Тенденции и факторы роста / Ф. Клоцвог, Г. Голубева // Экономист. – 2008. – №10. – С. 20-31.
2. Волгин Н.А. Оплата труда: производство, социальная сфера, государственная служба / Волгин Н.А. – М. : Экзамен, 2003. – 224 с.
3. Бабынина Л. Производительность труда – главный показатель его эффективности / Л. Бабынина // Нормирование и оплата труда. – 2008. – №8 – С. 12-20.
4. Завадський Й.С. Економічний словник [Електронний ресурс] : словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К. : Кондор, 2006. – 356 с. Режим доступу: <ftp://lib.sumdu.edu.ua/ebooks>.
5. Большой Энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vedu.ru/bugencdic/19393>
6. Bart van Ark, Erik Monnikho. Productivity and unit labour cost comparisons: a data base. Employment Paper, 2000/5. – Geneva: International Labour Office, Employment Sector, 2000. – 40p.
7. New national accounts tables with productivity-related indicators/Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/national_accounts/documents/2008_NA_TABLES-EN.pdf

Современный уровень производительности труда и его оплаты в сельскохозяйственных предприятиях Тернопольской области

Б.М. ГЛАДУН

Западный зональный научно - исследовательский центр производительности агропромышленного комплекса

Выполнен анализ современного уровня производительности труда и его оплаты в аграрных предприятиях Тернопольской области. Установлено, что рост производительности труда опережает рост заработной платы.

Modern level of labour productivity and its payment in agroindustrial enterprises of Ternopil region

B. HLADUN

Scientific Research Center "Zahidagropromproduktivnost"

Research has been done in relation to modern level of labour productivity and its payment in agroindustrial enterprises of Ternopil region. It has been revealed that increase in labour productivity outperforms increase in salary payment.